

Elżbieta Zakrzewska-Manterys

Uniwersytet Warszawski

Jakub Niedbalski

Uniwersytet Łódzki

<http://dx.doi.org/10.18778/8088-074-0.01>

Wprowadzenie

Badania dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce (Ostrowska 2005; Gąciarz 2014a, 2014b; Kryńska 2013) dowodzą, że ich życiową sytuację nadal oceniać można jako trudną i z tego względu wymagającą wprowadzenia określonych zmian zarówno na poziomie strukturalnym, systemowym, jak i społecznym (Ostrowska 2015: 13). W dalszym też ciągu w świadomości społecznej obecny jest obraz osoby niepełnosprawnej jako niesamodzielnej, bezbronnej, niepotrafiącej zadbać o siebie i własne interesy. Z tego względu ludzie niepełnosprawni oceniani są bardzo często jako słabi, lękliwi, wycofani, nerwowi, niepewni siebie czy niezadowoleni z życia (Szarfenberg 2008: 5). Cechy te stanowią element stereotypu i uogólnionego obrazu osób niepełnosprawnych (Ostrowska 1994: 43–45). W ten sposób – pomimo zachodzących w polskim społeczeństwie zmian – nadal dochodzi do powielania uproszczonych opinii na temat ludzi niepełnosprawnych, które stają się częścią kolektywnego systemu założeń o naturze niepełnosprawności i osób nią dotkniętych, przyjmowanych przez członków danej zbiorowości (Ostrowska 2015: 222).

Aby zmienić taki społeczny i niekorzystny wizerunek osób niepełnosprawnych, a jednocześnie doprowadzić do odczuwalnych przemian w ich codziennym życiu, podejmowane są różnego rodzaju działania aktywizacyjne. Mają

one postać mniej lub bardziej zorganizowaną i odnoszą się do różnych sfer życia, w tym pracy, edukacji, a także w coraz większym stopniu do takich obszarów, jak dostęp do sztuki, kultury czy możliwości uprawiania sportu. Proce- sowi temu towarzyszą z jednej strony przemiany społeczne dotyczące postaw wobec ludzi niepełnosprawnych, z dru- giej zaś, zmiany systemowe związane z wprowadzaniem i realizacją nowych rozwiązań prawno-politycznych, któ- rych zadaniem jest zabezpieczenie praw tej kategorii osób (Ostrowska 2015). Ich symboliczny wymiar stanowi cho- ciażby fakt, iż według aktualnie obowiązujących założeń rehabilitacji i polityki społecznej, osobę niepełnospraw- ną traktować należy jak partnera i jednocześnie klienta, który świadomie wybiera najbardziej odpowiadającą mu ofertę (Koper, Nadolska 2012: 44). W związku z tym pod- stawowym zadaniem nowoczesnego systemu pomocowe- go powinno być rozpoznanie rzeczywistych potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Zgodnie z tym podejściem konieczne jest przygotowanie odpowiednio zróżnicowanej oferty rehabilitacyjnej, która powinna za- wierać rozwiązania wspomagające wszechstronny rozwój osób z różnymi uszkodzeniami organizmu tak, aby w efek- cie umożliwić im pełne uczestnictwo w różnych dziedzi- nach życia oraz wartościowe pełnienie określonych ról społecznych, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Między- narodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnospraw- ności i Zdrowia (*International Classification of Functionig, Disability and Health*, ICF, ogłoszonej w roku 2001 przez Światową Organizację Zdrowia) (Koper, Tasiemski 2013: 113–114).

Z tego względu najbardziej pożądane są takie propo- zycje aktywności, które pozwalają na realizację różnych celów jednocześnie, przyczyniając się do rozwiązywania różno- rodnych problemów, doświadczanych przez osoby niepeł- nosprawne. W związku z tym poszukuje się ciągle nowych rodzajów oddziaływania rehabilitacyjnego, zwłaszcza takich,

które w największym stopniu mobilizowałyby osoby niepełnosprawne do aktywności, zapewniały partnerską współpracę między osobami niepełnosprawnymi a pełnosprawnymi i ułatwiały przez to proces integracji (*ibidem*: 114). Tym samym proces, którego celem jest włączanie osób niepełnosprawnych we wszelkie sfery życia ludzi sprawnych na zasadach równouprawnienia i koegzystencji, powinien odbywać się zgodnie z zasadami idei integracji i normalizacji. Dla powodzenia tych działań niezbędne staje się zaangażowanie instytucji państwowych, organizacji pozarządowych, a także podmiotów działających na zasadach komercyjnych. Skuteczność realizacji idei integracji i normalizacji jest w dużej mierze wypadkową właściwego funkcjonowania wszystkich tych podmiotów (Gryglewicz, Smoleń 2006).

W związku z tym naszym celem było wskazanie na systemowe i strukturalne warunki, jakie powinny być spełnione w sferze pracy, edukacji i szerzej w zakresie polityki społecznej jako takiej, które stworzyłyby dogodny grunt dla realizacji celów i osiągania sukcesów życiowych przez osoby niepełnosprawne. W proponowanej publikacji chcieliśmy zatem wskazać na wieloaspektowość i zróżnicowanie sfer aktywności osób niepełnosprawnych, a także pokazać, że takie rodzaje aktywności osób niepełnosprawnych, jak polityka, praca, edukacja czy samopomoc, zawierają w sobie potencjał, który może być wykorzystany do szeroko rozumianego przeciwdziałania ich wykluczeniu i marginalizacji społecznej.

Zawartość książki, uwzględniająca powyżej zarysowane aspekty społecznej rehabilitacji i aktywizacji osób niepełnosprawnych, podzielona została na obszary tematyczne przygotowane przez poszczególnych autorów, będących specjalistami z danego zakresu. W związku z tym, kolejne zagadnienia, które znalazły się w publikacji to:

- *Niepełnosprawny jako aktywny obywatel – problematyka integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w Polsce*, przygotowany przez doświadczonego znawcę problematyki, Marka Rymśkę;

- *Niepełnosprawny jako „self-adwokat” działający w imieniu i na rzecz innych niepełnosprawnych*, autorstwa Elżbiety Zakrzewskiej-Manterys;
- *Niepełnosprawny jako pracownik i pracodawca*, którego autorką jest doświadczona badaczka Ewa Giermanowska;
- *Alter idem – student z niepełnosprawnością w systemie szkolnictwa wyższego*, stanowiący wynik wieloletnich doświadczeń Joanny Sztobryn-Giercuskiewicz, zatrudnionej w Biurze Osób Niepełnosprawnych PŁ;
- *Niepełnosprawni w systemie ekonomii społecznej*, którego napisania podjęła się wspólnie z Przemysławem Nosalem, badaczka i praktyk w jednej osobie, Natalia Wasielewska, na podstawie jednego z projektów, realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu.

Proponowana książka jest zatem skierowana zarówno do przedstawicieli środowiska akademickiego, przede wszystkim socjologów i pedagogów zainteresowanych problematyką niepełnosprawności, jak również praktyków zaangażowanych w udzielanie pomocy i wsparcie tej grupy klientów pomocy społecznej oraz wszystkich tych, którzy w życiu codziennym stykają się z ludźmi niepełnosprawnymi, a w szczególności do bliskich, członków rodziny czy znajomych tych osób.

* * *

Na zakończenie chcielibyśmy podziękować poszczególnym Autorom za to, że zechcieli wziąć udział w naszym przedsięwzięciu, a także Pani Profesor Antoninie Ostrowskiej za cenne uwagi oraz wskazówki dotyczące recenzowanych tekstów oraz wszystkim tym, którzy przyczynili się do tego, że publikacja ujrzała światło dzienne i przyjęła ostatecznie obecny kształt. Jeszcze raz serdecznie dziękujemy, a naszym Czytelnikom życzymy miłej lektury!

BIBLIOGRAFIA

- Gąciarz Barbara (2014a), *Przemysłuć niepełnosprawność na nowo. Od instytucji państwa opiekuńczego do integracji i aktywizacji społecznej*, „Studia Socjologiczne”, nr 2 (213), s. 15–42.
- Gąciarz Barbara (2014b), *Model społeczny niepełnosprawności podstawa zmian w polityce społecznej*, [w:] Barbara Gąciarz, Seweryn Rudnicki (red.), *Polscy niepełnosprawni. Od kompleksowej diagnozy do nowego modelu polityki społecznej*, Wydawnictwo AGH, Kraków, s. 17–43.
- Gryglewicz Andrzej, Smoleń Andrzej (2006), *Systemowe determinanty osiągnięć polskich sportowców niepełnosprawnych na igrzyskach paraolimpijskich*, [w:] Jerzy Chelmecki (red.), *Społeczno-edukacyjne oblicza olimpizmu. Ruch olimpijski i niepełnosprawni sportowcy*, t. II, AWF w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Warszawa, s. 30–38.
- Koper Magdalena, Nadolska Anna (2012), *Możliwości kształtowania Ja cielesnego osób niepełnosprawnych poprzez ich uczestnictwo w sporcie dostosowanym*, [w:] Stanisław Kowalik (red.), *Kultura fizyczna dla osób niepełnosprawnych*, AWF w Poznaniu, Poznań, s. 43–65.
- Kryńska Elżbieta (red.) (2013), *Analiza sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce i Unii Europejskiej. Raport przygotowany w ramach projektu: Zatrudnienie osób niepełnosprawnych – perspektywy wzrostu*, Wydawnictwo IPiSS, Warszawa.
- Ostrowska Antonina (2015), *Niepełnosprawni w społeczeństwie 1993–2013*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.
- Ostrowska Antonina (1994), *Badania nad niepełnosprawnością*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.
- Szarfenberg Ryszard (2008), *Pojęcie wykluczenia społecznego*, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa.
- Tasiemski Tomasz, Koper Magdalena (2013), *Miejsce sportu w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych fizycznie*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, nr 3 (8), s. 111–134.